

TINERI DRAMATURGI SOVIETICI

Articol scris special pentru revista „Teatrul“

de M. Șatrov

vem astăzi în Uniunea Sovietică o întreagă pleiadă de tineri dramaturgi. Sînt dramaturgi cu firi deosebite, cu talente deosebite, cu o formație literară de asemenea deosebită. Au totuși o trăsătură comună: toți sînt expresia generației lor.

Dacă analizăm cu atenție cariera literară a fiecăruia din acest grup de dramaturgi, putem observa o particularitate, la prima vedere ciudată: toți au făcut primii pași în literatură fie în anii 1955—1956, fie în anii 1960—1961, cu alte cuvinte, unii dintre ei au intrat în dramaturgie înainte de Congresul al XX-lea, alții înainte de Congresul al XXII-lea al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice. Aleksandr Volodin, Avemir Zak, Isai Kuznețov, Ivan Kuprianov, Vadim Korostîliov, Mihail Lvovski, Lev Ustinov fac parte dintr-o „generație ceva mai vîrstnică“ a grupului; printre cei din generația mai tînără se numără Aleksandr Hmelik, Oleg Stukalov, Maria Storojeva, Igor Sobolev, Iuliu Edlis, Aleksandr Mișarin, Andrei Veitler și încă alți cîțiva.

Perioada dintre Congresele al XX-lea și al XXII-lea ale partidului a imprimat dramaturgilor de care ne ocupăm trăsături comune.

Congresul al XX-lea al P.C.U.S. a marcat începutul unei coticuri istorice, menită să ducă la schimbări gigantice nu numai în economia țării, dar și în ideologie și în conștiința oamenilor. Cursul brusc și furtunos al acestor schimbări a generat noi conflicte și noi eroi. Prăbușirea cultului lui Stalin a descătușat inițiativa populară, a trezit spiritul de inițiativă, iar procesul de democratizare a cuprins sfere tot mai largi ale vieții publice, făcîndu-i pe oameni cu adevărat părtași la conducerea statului.

Ar fi greșit să credem că cursul dat vieții de Congresul al XX-lea al partidului a fost urmarea unei biruințe ușoare; vechiul nu cedează chiar atît de simplu noului.

A fost deci foarte firesc ca tinerii dramaturgi sovietici, veniți din realitățile vieții, să le oglindească procesele în operele lor. Aceste realități au fost, desigur, reflectate și în operele dramaturgilor din generația mai vîrstnică. Dramaturgii tineri le vedeau însă cu ochii celor de o vîrstă cu ei, adică ai tinerețului sovietic, pe care îl aduceau pe scenă în piesele lor.

Tineretul nostru s-a maturizat, s-a întărit și a devenit încă și mai devotat ideilor marxism-leninismului, ale partidului, după Congres. Faptele cu adevărat eroice ale tineretului: acțiunea pentru deștelenirea pămînturilor, elanul constructiv pe marile șantiere siberiene și la giganticele centrale electrice, brigăzile de muncă comunistă și multe altele sînt mărturii vii ale acestui devotament, confirmate de înalta prețuire cu care partidul îl cinstește.

Operele tinerilor dramaturgi oglindește toate acestea. În ele răsună protestul înflăcărat împotriva cultului personalității, care a umilit pe om și demnitatea omenească și i-a stăvilit posibilitățile de dezvoltare. În ele mai răsună și protestul împotriva birocrației, a carierismului, a ipocriziei și a nepăsării. Ceea ce caracterizează toate piesele despre care vorbim aici este mai cu seamă încercarea de a privi adînc în sufletul omului, de a înțelege complexa lui psihologie, de a afirma încrederea în sine, optimismul și combativitatea tineretului.

Nu cred să existe în țara noastră un teatru pe scena căruia să nu se fi jucat piesa *Două culori*, a dramaturgilor Zak și Kuznețov.

Istoria acestei piese este deosebit de interesantă. Acum cîțiva ani, Comitetul Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice luase hotărîrea de a se înființa în toată țara detașamente populare pentru lupta împotriva trîndaviilor și a elementelor huliganice care mai dănuiau încă, ici-colo, în mediul nostru. Hotărîrea își avea însă obîrșia în inițiativa populară: în nenumărate orașe se

formaseră spontan asemenea detașamente populare, destinate să vină în ajutorul miliției. Hotărîrea partidului nu făcuse decît să încuviințeze și să dea mai multă greutate procesului care se petrecea în societate. Patru luni înainte de apariția hotărîrii partidului începuseră la Teatrul „Sovremennik“ repetițiile pentru *Două culori*, piesă în care ne este înfățișat un comsomolist, Șurik Goreaev, care, împreună cu niște prieteni de-ai lui, a pornit o luptă implacabilă împotriva huliganilor și a tot felul de potlogari.

Este o piesă înflăcărată, care condamnă nepăsarea și filozofia mic-burgheză a indiferenței față de ceea ce nu te privește direct; în același timp, ea preamărește eroismul civic. Primită cu mare entuziasm de către tineret, ea a stîrnit adesea, la sfîrșitul reprezentațiilor, adevărate mitinguri spontane în sălile de spectacol, în urma cărora tineretul se înscria pe loc în detașamentele populare.

Faptul acesta, singur, se constituie ca o supremă recunoaștere a valorii piesei, a eficienței ei, cum și a înaltelor ei calități artistice. Da, da! a înaltelor ei calități artistice, pentru că una din particularitățile de seamă ale zilelor noastre este convingerea că o t.mă bună — prin ea însăși — încă nu ajunge pentru a justifica o operă dramatică, oricît de interesantă ar fi această temă; tratată neglijent, fără talent, opera nu va face decît să compromită ideea.

A. Zak și I. Kuznețov lucrează mai departe, mult și cu tenacitate. Filmul *Cîntec de leagăn* — pentru care au scris împreună scenariul — a fost foarte prețuit de critica cinematografică străină și sovietică. Cei doi autori au terminat o nouă piesă — *Plexul solar*, în care iau cu vehemență atitudine împotriva despotismului, a omului care înăbușă individualitatea și posibilitățile potențiale ale celor din jurul lui.

Aș vrea să mă opresc acum la unul dintre cei mai talentați și mai originali dramaturgi ai noștri, Aleksandr Volodin. Piesele lui *Fata din fabrică*, *Cîmci seri*, *În vizită și acasă*, *Soră-mea mai mare* cuceresc prin temeinica cunoaștere a vieții, prin adîncă analiză psihologică a caracterelor, mai cu seamă a celor feminine, prin omenescul personajelor. Piesele lui Volodin sînt toate, la prima vedere, oarecum triste (cum pare, de altfel, cîteodată și viața); aceasta însă numai în aparență, pentru că, în fond, ele sînt pline de un adînc optimism, sînt atît de omenești și te îndeamnă atît de mult să judeci, încît personajele aduse în scenă rămîn vreme îndelungată vii în conștiința spectatorului.

Mulți îl consideră pe Vadim Korostîliov drept urmașul direct al lui Evghenii Șvarț. Nu mă pot ralia pe deplin acestei păreri, deoarece socot căile celor doi dramaturgi ca fiind deosebite. Un lucru rămîne însă în afară de orice discuție: moartea lui Șvarț n-a lipsit cu totul literatura noastră dramatică de un autor sfătos, bun la suflet și cu o ușoară nuanță de ironie. Locul lui i-a revenit de drept lui Vadim Korostîliov.

În lucrările sale — *Bună ziua Katea*, *Costumul cel nou*, *Prietenii din copilărie* — Mihail Zvoski pune în discuție cu multă subtilitate locul omului în viață și răspunderea lui față de sine însuși și față de societate. Nu de mult, Mihail Zvoski a terminat, în colaborare cu Zinovi Gherdt, o comedie satirică, intitulată *Dansuri la șosea*.

Limba vie, bogată în aforisme, a pieselor lui Lev Ustinov nu poate fi confundată cu a nici unuia dintre tinerii noștri dramaturgi. La o privire fugară, Lev Ustinov se arată parcă interesat doar de problemele mărunte ale vieții de toate zilele; privită însă mai atent, opera lui ni se dezvăluie ca una în care viața cotidiană e urmărită în semnificațiile ei cele mai adînci.

Actualmente se joacă la Teatrul Comsomolului Leninist piesa lui Lev Ustinov *Oamenii necunoscuți*. Este povestea emoționantă a ajutorului reciproc dintre oam ni și a forței pe care o reprezintă colectivul. Tot în anul acesta a avut loc premiera noii lui piese *Ultimul tramvai*. Eroii acestei piese sînt vînzători la un magazin comsomolist; ei luptă împotriva vechiului, a practicilor care și-au trăit traiul, într-unul din cele mai importante sectoare ale frontului — și anume în comerț.

Să trecem acum la cei mai tineri dintre tineri.

Numele lui Aleksandr Hmelik este azi cunoscut tuturor. El este autorul unei minunate piese — *Prietenul meu Kolka* — în care se biciuiesc cu necruțare ipocrizia, rutina în educația copiilor, birocrăția și abrutizarea oamenilor.

Ea cerește prin vitalitatea care clocotește într-însa și stîrnește via a aprobare a spectatorilor.

Un alt tînăr dramaturg, Oleg Stukalov, este fiul cunoscutului dramaturg Nikolai Pogodin; departe însă de a-și imita părintele, el își urmează propria lui cale. Lucrările lui dramatice *Castelul din cărți de joc*, *Nimeni nu-și poate ascunde arama*, *Cele douăzeci și patru de ore ale unei zile* sînt scrise într-un stil polemic, incisiv și savuros. Ele sînt totdeauna întîmpinate fie de aprobarea deplină a spectatorilor, fie de nevoia aprigă a acestora de a le discuta. În nici un caz ele nu lasă loc unei reacții căldicele.

Am putea lungi această listă a tinerilor dramaturgi pomenind pe Iuliu Edlis, autor febril și interesant, care a debutat anul acesta cu două piese deodată: *Spărgătorii de valuri și Argonauții*; pe Maria Storojeva, și ea o scriitoare originală; pe Veitler și Mișarin, ale căror glasuri abia încep să se facă auzite. Aș vrea însă mai degrabă să vorbesc aici de trăsătura comună tuturor pieselor acestor tineri dramaturgi sovietici: indiferent de specia dramatică, prin problemele pe care le pun, toate sînt absolut de esență intelectuală și sîlesc pe spectator să mediteze. Spectatorul e solicitat să gîndească și cînd rîde, și cînd plînge, și cînd privește tăcut; apoi, cînd pleacă acasă, pleacă dus pe gînduri.

Noul conținut intelectual al pieselor a dat naștere, cum era și de așteptat, unor forme noi. Tinerii noștri dramaturgi au la îndemină, în arsenalul lor creator, toate procedeele teatrului contemporan: inversarea acțiunii, îmbinarea realității cu ficțiunea, paralelismul acțiunii, dedublarea personajului, construirea decorului sub ochii spectatorului și multe alte mijloace de expresie. Cu toate că acestea sînt cum nu se poate mai firești, se fac de multe ori auzite și glasuri care își arată dezacordul: nu-o oare toate aceste inovații simple capricii ale modei? N-ar fi mai bine să scriem așa cum au scris bunicii noștri?... La ce folosesc toate aceste căutări?... Nu cumva se simte aici un iz de formalism?...

Poate nu s-ar cere să discutăm asemenea păreri. Viața are ea grijă să rezolve singură dispute de acest fel. Nu vreau de aceea să amintesc de ritmul vieții contemporane, de felul contemporan de a vorbi pe scenă, de nivelul intelectual al spectatorului, nivel care a crescut tumultuos în timpul din urmă. Nu o dată s-a vorbit și s-a scris despre toate acestea. A fi împotriva noilor forme de expresie dramatică este ca și cum s-ar cere cuiva ca noile cartiere de locuințe ce se înalță la Moscova sau la București să fie construite după principiile învechite, valabile acum treizeci de ani, dar depășite astăzi. Formele noi, contemporane sînt impuse în toate de însuși timpul, de însăși viața. Aceste forme noi își găsesc expresia și în materie de teatru. Nu se mai poate juca azi teatru cum se juca cu treizeci de ani în urmă. Un exemplu: într-un teatru cu renume de la Moscova, la o piesă de Cehov, niște tineri spectatori au izbucnit în rîs tocmai la acele scene la care spectatorii de la începutul secolului vărsau poate lacrimi. De ce oare? Din lipsă de cultură artistică, cum presupunea un actor? Firește că nu! Lucrul se explică mai simplu: Cehov a fost pus în scenă și a fost jucat într-o manieră neactuală, în forme de expresie scenice rămase neschimbate de pe vremea cînd piesa lui fusese inițial pusă în scenă. Ceea ce mișca pe oamenii de pe vremuri nu ne mai mișcă pe noi, oamenii de astăzi. Și să mulțumim Domnului că este așa; de ce-ar mai fi trecut altfel peste noi cei șazeici de ani? Ce se va întîmpla însă cînd cineva va pune în scenă opera lui Cehov în așa fel încît să ne facă a descoperi în ea noi semnificații, în măsură să ne zguduie pe noi, contemporanii erei cosmice? Fiindcă asemenea semnificații există neîndoielnic în opera lui Cehov, numai că pentru a le scoate la lumină e nevoie să se găsească modul de expresie adecvat timpului de față.

Altă problemă este ca forma să nu prevaleze asupra conținutului și ca această formă goală să nu se substituie vieții, adică dezvoltării firești a caracterelor vii. Aceasta este desigur inadmisibil: exagerările sînt dăunătoare și duc întotdeauna la rezultate opuse, nu numai în meseria noastră.

Noi trăim și creăm într-o epocă admirabilă. Vorbind în linii mari, nu cunoaștem astăzi nici o piedică să ne realizăm, în afara propriei noastre nepuțințe. Iată de ce astăzi lozincă principală a tinerilor noștri dramaturgi este: „măiestrie, măiestrie și iarăși măiestrie“. Numai dacă vom ajunge maeștri autentici vom putea îndeplini sarcinile trasate de partid și vom justifica încrederea pe care și-a pus-o în noi poporul.